forum for
natur og
friluftsliv

Bergen kommune
Etat for plan og byggesak
Postboks 7700
5020 Bergen

17.02.2018

Temakart sammenhengende blågrønne strukturer

Hovedgrepet i arealdelen er fortetting –i plansammenheng ukontroversielt og i overenstemmelse med statlige planretningslinjer for samordnet bil og-, areal- og transportplanlegging og nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging. Det blir først kontroversielt i forhold til natur- og friluftslivsverdier dersom fortetting skjer uten nødvendig kunnskap og manglende medvirkning.

Fig 1: «Automatisk lekeplass» – gjenåpnet del av vassdrag langs Fyllingsdalsveien v/innkjørsel til Spelhaugen – i KPA 2016 er området inkludert i byfortettingssonen FOTO: FNF Hordaland

FNF Hordaland støtter byrådets visjon i kvalitetsprogrammet for fortetting om kinderegget sammenhengende blågrønne strukturer. Vi ønsker også å berømme initiativet om å opprette et vassdragsråd, rådet vil blant annet kunne forbedre utbytte av arbeidet som skal gjøres med kommunedelplanen for overvann. Vurderinger av gjenåpning av vassdrag og åpne vannveier som et ledd i overvannsstrategien er som kommunen påpeker en viktig del av det videre arbeidet med temakartet for sammenhengende blågrønne strukturer. Det er et stort engasjement rundt byens vassdrag og gode løsninger forutsetter lokal medvirkning.

Det er viktig at vassdrag er definert i vedlegg 1 – Definisjoner og ordforklaringer. I tråd med definisjonen forutsetter vi at forbudssoner gitt i §6 tar utgangspunktet i høyeste vanlige flomvannstand. §1-8 i plan- og bygningsloven hjemler at kommunen i arealdelen kan angi belter langs sjø og vassdrag på inntil 100 meter hvor natur- og kulturmiljø, friluftsliv, landskap og andre allmenne interesser har betydning hvor bestemte tiltak ikke skal være tillat. I §6 i bestemmelsene er differensieringen i hovedsak begrenset til arealkategori. Vi oppfordrer kommunen til å bruke mulighetene man har etter plan- og bygningsloven å differensiere basert på kartlegging av faktiske verdier og funksjoner.

Eksempelvis må en fremtidig gjenåpning av historisk utløp fra Orrtuvannet inkludere medvirkning fra blant andre nærliggende skoler, barnehager, FAU-er, eldrehjem og borettslag. For å sikre naturverdiene både ved ferdig resultat og i anleggsperioden er det viktig å involvere lokale ildsjeler for å bedre kårene til sjøørret i Sæleelva og fagkompetansen til Uni Research, samt Norsk Ornitologisk forening for å vurdere konsekvenser for fugl i Orrtuvannet som er vurdert som et lokalt viktig raste- og overvintringsområde for andefugl i viltrapporten 2017. FAU ved Sælen Oppveksttun

Forum for natur og friluftsliv Hordaland
Tverrgt. 4-6, 5017 Bergen
55 33 58 19 / 40 49 70 74
hordaland@fnf-nett.no
www.fnf-nett.no/hordaland

har hatt en vedvarende bekymring om trafikksituasjonen ved skolen i mange år og en gjenåpning av utløpsosen er en mulighet til å bøte på dette. Orrtuvannet brukes for å understreke poenget om at gode løsninger kan kreve kostbare investeringer, men at gevinster på en rekke områder gjør at summen kan bli positiv dersom man utvider og utnytter planleggingsfasen. Dette ønsker vi at skal være en del av byromsanalysen/stedsanalysen. I tillegg til at krav om medvirkning, må også økologisk funksjon bli en sentral del. For de fleste dyr og planter, inkludert de fleste mennesker, er det opplevde naturområder som teller, ikke områdenes arealformål i en arealplan som gir mulig fremtidig bruk.

Mengden av saker på høring er en stor utfordring også for organisasjoner og lag – derfor er det viktig å forbedre prosessen, dersom det er mulig. Kan Kommunen forbedre retningslinjene for medvirkning i tråd med §5.1 i plan- og bygningsloven slik at planer eller tiltak som eksempelvis kommer i konflikt med temakartet for sammenhengende blågrønne strukturer eller andre viktige forutsetninger og kriterier merkes med det allerede i oppstartsmeldingen. Overordnete konsekvenser av planen for allmenne interesser burde kunne kreves i planvarsel. Et alternativ ville være å sikre at hovedpunkter fra oppstartsmøte med kommunen vedlegges varselet.

Bynatur er viktig og vi viser til departementets «Idehåndbok for byrom» som kommunen viser til i sin veileder for byromsanalyse som viser bynatur som et eget kriterium:
«Grønne byer og tettsteder bidrar både til trivsel, biologisk mangfold og rekreasjonsmuligheter. Det har betydning for folkehelse, stedsidentitet og bolyst. Natur i byen er en del av byens økosystem med vann, vegetasjon, jord og dyr. De blågrønne byrommene, som spenner fra parker til skogsområder, må planlegges og skjøttes slik at de tilfører byen kvaliteter. Det er viktig at alle blågrønne byrom og forbindelser planlegges som en del av en overordnet grønnstruktur».

Det er avgjørende at man synliggjør hvordan man skal gjennomføre en byromsanalyse som inkluderer vurderinger av økologisk funksjon og nettverk. Punkt 3. i §26.1 Felles bestemmelser for sone 1-3 er ikke tilstrekkelig, men man må vurdere:

a. Kartlegging av arter, bruk og behov , Status / Restaureringsbehov
b. Konnektivitet – hvilke rolle spiller området i et økologisk nettverk
c. Vurdere erstatningsbehov

Kjernen i en utbyggingssak kan oppleves som svaret på utbyggingsgevinster minus faktiske kostnader. Mange utbygginger har dermed kun positivt resultat fordi samfunnet eller naturen bærer kostnader eller fordi kostnader er skjøvet i tid, flyttet eller inngår i en samlet last effekt og dermed ikke umiddelbart kan knyttes til en enkeltstående utbygging.

I økologien brukes begrepet **Utryddelsesgjeld –** dette er en forsinkelse i konsekvenser. Arter kan fremdeles finnes i et område, selv om området ikke lenger ivaretar artens livssyklus. Leveområdene kan være fragmenterte slik at individ overlever, men i praksis vil en ikke finne en partner eller det vil ikke være egnete områder for avkom. Dermed er arten i realiteten utdødd – alt annet likt. Forvaltningen vår har satt oss i gjeld og som annen gjeld er denne også kostbar å betjene. Et kjent eksempel fra Bergen kommune er ferskvannsmuslinger, et annet er anadrome fiskepopulasjoner. Det er vel anvendte ressurser å restaurere vassdragsnatur for å bedre livsgrunnlaget for musling og

sjøørret, men det forutsetter at man også kvalitetssikrer forvaltningen slik at det bygges ned mindre natur. Det er anerkjent at restaurering er nødvendig og Norges målsetning er å restaurere 15% av vår forringete natur i tråd med internasjonale forpliktelser, men skal det gi noen mening må kommunen som et minimum sikre arealnøytralitet i forhold til naturtyper som restaureres.

Det må stilles krav til at det skal synliggjøres hvordan tiltak eller plan bidrar til kommunens satsningsområder for visjonen om en aktiv by, Bergen skal være gå- og sykkel byen som er fremtidsrettet og grønn og en engasjert drivkraft i regionen. Slik satsninger forplikter og som vi konkluderte i vårt overordnete innspill til KPA 2016 så er innføring av et arealregnskap med gode indikatorer et viktig verktøy for å kunne ta jevnlige – gjerne årlige – evalueringer som viser om vi lykkes med å nå målsetningene for byutviklingen.

Forumet synes det overordnet er en god plan, men fra et natur- og friluftslivspersepektiv er det premiss som mangler og noen hovedpunkt hvor vi mener at temakartet, planbeskrivelse og bestemmelser til KPA ikke er tilstrekkelig.

Prissetting vs. verdisetting

Verdisetting av naturområder og grøntstrukturer - Økosystemtjenester

Utfordringer knyttet til vektlegging av ikke prissatte aspekter opp mot mer håndterlige økonomiske gevinster ved utbygging er en velkjent problemstilling. Det er intuitivt at en åpen bekk har en verdi for planter og dyr, inkludert mennesker. Det som er utfordrende er å sette en pris på verdien. NINA[1] forsøkte å verdisette urbane grønnstrukturer i Oslo og kom frem til verdier i milliardklassen. Vista Analyse har estimert de samfunnsøkonomiske virkningene av friluftsliv med forsiktige anslag om gevinster opp mot 80 milliarder kr per år dersom man lykkes med å øke aktivitetsnivået til den inaktive delen av befolkningen.[2] Nøkkelen for å øke aktiviteten i denne gruppen er nærhet til arenaen. Arenaen er naturen og denne må være nær der folk bor. Når det er bygget ned mye natur samtidig som vi vil få flere innbyggere vil tilbud og etterspørsel gi en mye høyere fremtidig verdi av bynær natur.

"Verdiene i denne rapporten er ikke stedsspesifikke, og det vil kreve ytterligere dokumentasjon i enkeltsaker. Likevel forteller verdianslagene at det er potensielt store samfunnsøkonomiske tap ved å fjerne grønnstruktur i byggesonen, som det bør tas hensyn til i planer om byfortetting. Grønnstrukturens evne til å levere økosystemtjenester kan dessuten økes, ved å øke selve grønnstrukturarealet og/eller ved å øke kvaliteten og tilgjengelighet. Det ligger store potensielle verdier i å legge til rette for grønnstruktur, særlig i tett befolkede deler av byen. Byplanlegging bør videre ta hensyn til at urbane økosystemtjenesteverdier av grønnstruktur stiger i takt med befolkningsøkning, ved at stadig flere får nytte av tjenestene grønnstrukturen leverer." [3]

[1] «Naturen i Oslo er verdt milliarder» verdisetting av urbane økosystemtjenester fra grønnstruktur – NINA Rapport 1113 https://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/rapport/2015/1113.pdf

[2] «Samfunnsøkonomiske virkninger av friluftsliv» Vista Analyse – Rapport 2016/36 https://www.vista-analyse.no/site/assets/files/6155/va_rapport_2016-36_friluftslivet_s_samfunnsokonomiske_verdier.pdf

[3] «Naturen i Oslo er verdt milliarder» verdisetting av urbane økosystemtjenester fra grønnstruktur – NINA Rapport 1113 https://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/rapport/2015/1113.pdf

Forum for natur og friluftsliv Hordaland
Tverrgt. 4-6, 5017 Bergen
55 33 58 19 / 40 49 70 74
hordaland@fnf-nett.no
www.fnf-nett.no/hordaland

"Tørre sjeler skriver ofte om hvor få det er å se nord i Marka, og benytter statistikken som brekkstang for inngrep. De ser ikke meg, og om de så meg ville det bare bli et klikk i telleapparatet. Hva de ikke ser er at denne turen går jeg hele året, denne turen lever jeg av hele året. Vi er ikke i Marka bare når vi er der, men like meget når vi ikke er der.
Nils Borchgrevink, æresmedlem i Naturvernforbundet

REISELIV

- Natur er undervurdert og i den sammenheng bidrar Bergen og Hordaland Turlag inn i et prosjekt som Vestlandsforskning gjennomfører på bestilling fra NCE Tourism hvor formålet er å utvikle en metode for å verdsette natur i en reiselivssammenheng.
- Bergen er regionens viktigste innfallsport. Et godt sted å bo er et godt sted å besøke. Tilleggsverdien som natur og grøntområder har for reiselivet er ikke estimert og er gjerne mer et potensial enn en utnyttet verdi.
- Potensial for turister som et tillegg til friluftslivet i bynære friluftslivsområder setter større verdi på områdene, men også større krav til forvaltning og ikke minst differensiert forvaltning. Cruiseturisme vs. naturbasert turisme. Det er kanskje ikke typisk norsk å være god, men i forhold til mange land på kontinentet er det typisk norsk å være grønn. Også i byen. Dette er en viktig verdi å få frem i arealforvaltningen. Da blir det ekstra viktig å avsette og utvikle gode natur- og friluftslivsområder slik at ikke en forespeilet økning i bruk av turister får uønskede konsekvenser for lokalt friluftsliv.

LAVLANDSNATUREN I BERGEN ER TRUET!

- **Gjenværende større områder** overlapper i stor grad med byens omkringliggende fjellområder. Dette er viktige områder for natur og friluftsliv. Men ivaretakelse av disse er ikke nok for å sikre kommunens forvaltningsoppgaver innenfor naturmangfold. Spesielt i Bergensdalen er gjenværende grønnstrukturer begrenset, med høy biologisk verdi og hvor det er lagt opp til en fortetting. Da blir avgrensningen av arealformål viktig, kunnskapsgrunnlaget avgjørende og korridorene som er tegnet inn som skal binde sammen området mellom Tveitevannet og Nesttun må først og fremst eksistere, deretter vurderes opp mot funksjonalitet og eventuelt forbedres.
- **Grøntstrukturplanlegging -** Kunnskapsgrunnlaget som legges frem i forbindelse med **Temakart for sammenhengende blågrønne strukturer er mangelfullt**. Det påpekes i § 2 Virkninger av planen at temakartet skal gi rettslig bindende føringer for planlegging, forvaltning og utbygging, men i byrådssaken for temakartet oppgis målsetningen for arbeidet at temakartet kun skal gi grunnlag for videre arbeid som skal inkluderes i KPA ved neste rullering. **Dette er ikke godt nok**. Sammenhengen mellom områdene må sikres gjennom bestemmelse som sikrer at eldre planer som er i strid med temakartet må gjennomgås på nytt. Nye tiltak eller planer som fjerner eksisterende sammenheng eller vesentlig reduserer potensialet for fremtidig sammenheng kan ikke godtas. Kunnskapsgrunnlaget er ikke tilstrekkelig slik at den kommunale forvaltningen kan oppfylle kravene i Naturmangfoldlovens forvaltningsmål for arter, naturtyper og økosystem gitt i §4 og §5. Når den overordnete oversikten mangler vil utfordringen bli at utbygginger først og fremst baseres på gårds- og bruksnummer og ikke et temakart som inneholder områder med viktige økologiske funksjoner, biologiske hotspots og sammenhengen internt og mellom

områdene. I sum risikerer vi at eksisterende økologiske flaskehalser forsterkes og nye introduseres.

- **Naturmangfold** dekkes i svært beskjeden grad i planbeskrivelsen. Ivaretakelse av naturmangfold er en viktig del av formålet for grønnstruktur og må derfor få mer plass på egne vegne. I mange tilfeller vil natur-, folkehelse- og friluftslivsverdier sammenfalle, men ikke alltid. Kommunen kunne med fordel vist til hvordan man skal unngå nedbygging av viktige områder for bynær natur, dette er spesielt viktig siden fortetting vil få konsekvenser for grønnstruktur i byggesonen – hvordan vil kommunen sikre at man beholder så mye funksjonell natur som mulig?
- **Reell oppfølging av miljømålene i.h.t. regional plan for vannforvaltning**, dette innebærer blant annet krav til vurdering av nye inngrep etter **§12 i vannforskriften –** dette er relevant blant annet i forhold til massedeponi i vannforekomster. Det er også under dette punktet verdt å merke seg lakse- og innlandsfiskeloven også setter rammer for hvilke konsekvenser tiltak kan ha på vassdragenes økologiske funksjoner: «*§ 7.Regulering av utbygging og annen virksomhet. Hensynet til fiskeinteressene og ivaretakelse av fiskens og andre ferskvannsorganismers økologiske funksjonsområder skal innpasses i planer etter plan- og bygningsloven i kommune og fylke*.»
- **Hensynssoner for vann og vassdrag må inkluderes i plankartene** i tillegg må man se på økologiske funksjonsområder når man lager hensynssoner. Det er ulikt for byens vann og vassdrag hvor mye av omkringliggende natur som bevart. Hensynsoner må inkludere nærliggende våtmark og bestemmelse **§6** må ha en referanse til en enkel **NATURROMSANALYSE** som skal gjennomføres når det søkes om plan eller tiltak som krever byromsanalyse. En slik vurdering skal for vassdraget søke svar på – hvilke områder må ivaretas for å sikre vassdragets funksjon? Det er lagt inn en referanse til at det ved spesielt viktig vassdrag er lagt inn et vegetasjonsbelte som grøntstruktur. Dette må gjøres på alle vann og vassdrag - minimum i tråd med byggeforbudet som er oppgitt i bestemmelsene. Der hvor det er våtmark og myrområder i tilknytning bør disse også inngå som grøntstruktur i så stor grad som mulig. Slike områder er som nevnt viktig for økologisk funksjon, men også som kommunen påpeker er slike områder viktig i et klimaperspektiv – både som resipient i overvannshåndtering, men også som karbonsluk. Bestemmelsene må i større grad reflekteres i kartet. Myr og våtmark skal i størst mulig grad bevares jmf §18 punkt 5, da må det i større grad reflekteres i helhetlig sonering av våtmarkssystemer inkludert vassdrag og myr også i byfortettings- og ytre fortettingssone.

Forum for natur og friluftsliv Hordaland
Tverrgt. 4-6, 5017 Bergen
55 33 58 19 / 40 49 70 74
hordaland@fnf-nett.no
www.fnf-nett.no/hordaland

INNSPILL TIL KOMMUNEN

§ 2 Virkninger av planen	Dersom planen skal fungere som et rammeverk for byutvikling er man avhengig av at så mange planer og tiltak som mulig er ihht. plan. Dermed er det en forutsetning at KPA gjelder foran eldre reguleringsplaner ved motstrid.
§ 4 Rekkefølgekrav	Her har man muligheten til å operasjonalisere tiltakene satt i vannområdets tiltaksplan. Det burde spesifiseres at eventuelle tiltak som angitt i tiltaksplanen for vannområdet må avklares for gjennomføring. Ordlyden er vi ikke sikker på, men det er en mulighet for å sikre gjennomføringskraft i tiltakene (se vedlegg 1).
§ 6 Forbud mot tiltak langs sjø og vassdrag	Bestemmelsen åpner opp for fortetting langs vassdrag i sentrumskjernen ved at forbudssonen er innskrenket til kun 3 meter. Sentrumssonene er begrenset, men det vil uansett være fornuftig å gi vassdrag større plass. Her bør det referere til en funksjonsanalyse av vassdrag ved plan eller tiltak– er det områder i tilknytning til vassdraget som er viktig for funksjon- skjul, erosjonssikring, retensjon, hekking, næringssøk, rekreasjon? (ref kommentarer til §8).
§8 Byskikk	**Byromsanalysen** og kravene til denne må inneholde kriterier og krav knyttet til hvordan økologisk funksjoner skal ivaretas og gjerne videreutvikles basert på områdets eksisterende kvaliteter og lokalisering i forhold til grønnstrukturplanlegging. Kriterier må legges inn som spesielt ivaretar vassdrag med tilhørende områder –krav om Økologisk funksjonsanalyse for vassdrag – hvilke områder må ivaretas for å sikre og/eller videreutvikle/restaurere vassdragets funksjoner? Ref kommentar § 6.
§10 Blågrønne verdier og infrastruktur **Kommunens retningslinjer tilhørende §10** «Naturmangfold og blågrønne strukturer skal forvaltes som flerfunksjonelle ressurser, der betydningen for biologisk mangfold, klima, rekreasjon og folkehelse vektlegges	**Vi foreslår følgende endringer til punktene, samt et nytt:** **1. Sammenhengende blågrønne strukturer skal ivaretas** *og fragmenterte områder med manglende sammenhenger videreutvikles i tråd med grovstrukturene som er angitt i temakartet for sammenhengende blågrønne strukturer. Areal for dette formål sikres i plan- og byggesaker***.** **2. Arealplaner og søknad om tiltak** *skal vurdere konsekvenser for naturmangfold og blågrønne strukturer gjennom en konkret vurdering av områdets bidrag til økologiske funksjoner* **3**. *Langs vassdrag (jf § 31.1) skal naturlig kantvegetasjon bevares og utvikles i et vegetasjonsbelte på minst 10 meter målt fra elve- eller bekkekant (ordlyd hentet fra Bærums KPA).* **Ny: Arealplaner** *og tiltak som fjerner eller vesentlig forringer områdets økologiske funksjoner som angitt i temakartet sammenhengende blågrønne strukturer eller planlagte funksjoner skal erstattes, dette kan gjøres ved at forringete områder med potensial for å erstatte økologisk funksjon restaureres. Slike areal skal ha miljøoppfølging og overvåking i den tid man rimelig kan forvente at det tar å verifisere arealets tiltenkte funksjon.* *Med referanse til retningslinjene er* **det viktig** at kommunen anerkjenner at ulike «grønne» sammenhenger har ulike verdier og funksjoner. Eksempelvis vil asfalterte turveger med en allè kunne være en flott måte å binde sammen ulike friluftsområder samtidig være en universielt utformet løype i nærområde, men som viltkorridor vil den ha klare begrensninger.

Forum for natur og friluftsliv Hordaland
Tverrgt. 4-6, 5017 Bergen
55 33 58 19 / 40 49 70 74
hordaland@fnf-nett.no
www.fnf-nett.no/hordaland

§11 Rekreasjon og friluftsliv	Dette er en viktig bestemmelse, men for å sikre at bestemmelsen blir ivaretatt ved byutvikling er det en ting som mangler – det er en dokumentert vurdering av status for eksisterende gangforbindelser og områder som er viktig for rekreasjon og friluftsliv (basert på M-98 veilederen) og konsekvensvurdering av tiltak. Dette må gjøres for å avdekke om punkt 3. kommer til anvendelse. Henvisning må oppdateres til temakart for sammenhengende blågrønne strukturer. Når det gjelder betingelser for friluftsliv er avstand avgjørende. Vi savner at det er lagt inn eksplisitte minsteavstander til nærmeste friluftslivsområde i bestemmelsene og retningslinjene, men ser at dette er dekket i planbeskrivelsen. Basert på debatten rundt Lille Lundgårdsvann og mulig utnyttelse av arealet som byarena kan det være fornuftig å legge til bestemmelser for sentrumsnær grønnstruktur, siden dette er meget begrenset og tilnærmet umulig å erstatte burde man ha en bestemmelse som sier «Ingen planer eller tiltak som reduserer grøntstrukturens økologiske eller rekreasjonsmessige funksjon i sone 1 kan tillates».
§13 Barn og Unge	Krav om erstatningsareal for områder som er viktig for barns lek – dette må også ligge inne som et krav i forhold til mobilitet at eventuell nedbygging av gang-sykkelnett skal erstattes med likeverdige fasiliteter det kan enten gjøres i §16 og/eller her. Utfyllende informasjon – her må det linkes til Folkehelse planen «Aktiv hver dag»
§16 Mobilitet	Deler av innholdet er meget godt dekket av §11 og vi foreslår likelydende tilleggspunkt som 2. og 3. også under mobilitet. Utfyllende informasjon – her må det linkes til Folkehelse planen «Aktiv hver dag»
§19 klima-, tilpasning, risiko og sårbarhet	Lukkede bekker – KPA har bestemmelser (5) som tilsier at ved tiltak som berører lukkede vassdrag skal det vurderes å gjenåpne/ restaurere vassdraget Dette er viktige bestemmelser, og forumet forutsetter at temakartet er fullstendig i forhold til historiske bekkeløp og at bestemmelsen følges opp i plan- og byggesak. I nye statlige retningslinjer for klimatilpasning som nylig har vært på høring heter det at dersom man ikke velger naturbaserte løsninger for overvann i nye områder så skal dette begrunnes – vi foreslår det som et tilleggsmoment inn i bestemmelsen. En tilleggsbestemmelse bør inkluderes for satsningsvassdrag som viser til vassdragsplanen og at dersom planer og tiltak berører lukkede eller forringete løp i disse så skal vassdraget åpnes igjen eller det skal legges til rette for dette. Det er godt mulig at bestemmelsen burde være lagt under §32.1 En annen tilleggsbestemmelse som foreslås er «I alle planer som berører flomland som er redusert fra sin opprinnelige størrelse, skal tilbakeføring

	av arealene til flomland vurderes.» (ordlyd hentet fra utkast til Bærums KPA)
§24 Massehåndtering	Utfylling i vann og langs vassdrag og sjø (kystvann) skal vurderes opp mot vannforskriftens §12 og tilhørende vilkår. Vilkår c) som viser til at «hensikten med de nye inngrepene eller aktivitetene kan på grunn av manglende teknisk gjennomførbarhet eller uforholdsmessig store kostnader, ikke med rimelighet oppnås med andre midler som miljømessig er vesentlig bedre.» **Forumet etterlyser krav til utredning av alternativ og at oppfyllelse av rimelighetskriteriet synliggjøres i vedtak. Vi påpeker også at kommunens velvilje til å fylle ut naturlige vannforekomster står i motsetning til kommunens politikk for gjenåpning av vassdrag. Mange av kommunens vannforekomster inngår som blå lommer av lavlandsnatur og en utfylling av naturlige vannforekomster krever en oversikt over hvilke økologiske funksjoner områdene har, potensial og hvilke begrensninger/eventuelt muligheter en utfylling har på fremtidig potensial. Betraktningene her er også relevant for §32.1 1.**
§32 **§32.1 Generelt om vannforekomster**	Bestemmelsen må være mer offensive dersom kommunen skal oppfylle formålet med vannforskriften. Vi foreslår til punkt 2. at Kommunen ser på konkrete retningslinjer for hvordan kommunen forholder seg til unntaksbestemmelsen §12 i vannforskriften ved ny aktivitet. Dette har vi spesifisert for utfylling i kommentar til §24. Men vil også være relevant for blant annet flomsikring Forumet ønsker krav til vurdering av restaurering linkes eksplisitt opp mot temakartet for sammenhengende blågrønne strukturer. I tillegg til at det blir et skal-moment for satsningsvassdragene, retningslinjene ledd 4 er for svak. Vi har tidligere pekt på at minimumskriterier for vann og vassdrag er hensynsone i tråd med §6 bestemmelsene. Kantsonene bør gis et enda bedre vern ved at det reguleres som grøntstruktur og vi ber derfor kommunen om å gjøre en gjennomgang og sikre det blågrønne ved å angi arealformål grøntstruktur eller utvidelser av LNF områder. I den forbindelse må man se på funksjonen til vassdraget og vurdere sonen opp mot: 1. områdebehov i lys av funksjon til vassdraget 2. eksisterende utbygging 3. Avklare restaureringspotensial Det gjentagende momentet her er kartlegging av vassdrag for å sikre et mer dynamisk vegetasjonsbelte i tråd med forutsetningen og potensial til vannstrengen. Punkt 5. her foreslår vi følgende: Tiltak som svekker tilgjengeligheten til vassdrag for allmenn ferdsel, med unntak av restaureringsprosjekt som tilbakefører kantvegetasjon, kan ikke tillates. Annet ledd retningslinjer: Innenfor byggesone 1 og 2 kan restaurering av vassdrag med målsetning om forbedret biologisk funksjon inkludere tiltak som tilrettelegger for lek og opplevelse under forutsetning av at tiltakene ikke reduserer måloppnåelsen knyttet til biologisk funksjon.

§29 Grønnstruktur	Kommunens forslag til bestemmelser er ikke tydelig nok når det gjelder å ivareta og utvikle resterende lommer av natur. Vi peker først og fremst på behovet for å sikre eksisterende områder og vurdere utvidelser og tiltak for å sikre/forbedre sammenhengen internt og mellom naturområdene. Vi viser til Stavanger kommunes vedtatte bestemmelser og retningslinjer for grønnstruktur: 2.12.1 Bestemmelser om grønnstruktur - friområder 1. Det skal sikres god og sammenhengende kontakt innenfor og mellom friområdene. 2. Friområdene skal utvikles og gjøres tilgengelige med tanke på økt opplevelse og aktivitet for allmenn- heten. 3. Ved skjøtsel og tilrettelegging skal naturmangfold og kulturlandskap søkes bevart. 4. Minste bredde på hovedgrøntdrag er 40 meter. Unntaksvis kan bredde ned til 20 meter tillates på kortere strekninger hvor bebyggelse, og annet ikke gjør 40 meter bredde mulig. 5. Største avstand mellom bolig og sikker atkomst til nære turområder skal være 500 meter 2.12.2 Retningslinjer om grønnstruktur – friområder 1. Det bør lages skjøtselsplaner for alle større kommunalt eide grønnstrukturarealer i løpet av plan- perioden for å ivareta hensynene etter pkt 2. 2. Anlegg og installasjoner i de grønne områdene bør ha lavest mulige livsløpskostnader. Kommunen bør investere med sikte på lavest mulig driftskostnader ved at anlegg og installasjoner bør være vakre og robuste, og med lite behov for vedlikehold 3. Uønskede, fremmede arter (svartlistede arter) bør unngås i Stavangers grønnstruktur. Det bør nyttes stedegen vegetasjon i de naturlige områdene. 4. Naturmangfold bør ivaretas, og det bør legges stor vekt på å sikre grunnlag for naturmangfoldet.
§35.3 Landskap	Her må man være tydeligere når det gjelder Funksjonell strandsone langs sjø – I utkast til bestemmelse i Bærums KPA heter det: «Nye tiltak skal ikke svekke sikkerheten eller fremkommeligheten i sjøområdene.» (§ 11.6 Kystsonen (pbl §§ 1-8, 4. ledd, 11-9 nr. 5 og 11-11 nr. 4)) Kommunen bør vurdere om bestemmelsen skal tydeliggjøres.
§35.4 Naturmiljø	Her foreslår vi at kommunen er enda tydeligere Eksempel: «I viltkorridorer og områder som er angitt som viktig eller svært viktig og inkludert i hensynsone naturmiljø skal ikke tillates tiltak som forringer viltkorridorens/områdets økologiske funksjon. Alle tiltak som berører viltkorridoren/området må vurderes ut fra den samlede belastningen tiltakene vil ha på området. Det skal legges vekt på å opprettholde og helst forsterke/reetablere skogstruktur og vegetasjonsskjermer innenfor korridoren/område.» (ordlyd hentet fra Bærums kommunes utkast til bestemmelser KPA.

Forum for natur og friluftsliv Hordaland
Tverrgt. 4-6, 5017 Bergen
55 33 58 19 / 40 49 70 74
hordaland@fnf-nett.no
www.fnf-nett.no/hordaland

VIDEREUTVIKLING AV TEMAKARTET FOR SAMMENHENGENDE BLÅGRØNNE STRUKTURER

Kartlegging av naturmangfold vil aldri være komplett, og en del kartlegging er gjort siden kommunens kartlegging av naturtyper i 2002. I den kartleggingen ble det pekt på behovet for spesielt en mer detaljert kartlegging av mangfoldet i byggesonen. Det harmonerer også med nasjonale føringer i stortingsmeldingen Natur for livet som viser til at kartlegging må prioriteres i områder hvor det er stort utbyggingspress.

Forsiden av kartfortellingen viser et bilde av Lille lundsgårdsvann og Festplassen. På tross av gode intensjoner var det påtagelig at når kulturinteresser introduserte et forslag om å åpne for et grunt vannspeil som kan tappes når man skal gjennomføre store konserter så kommer ikke verdiene området har for fugleliv og rekreasjon midt i byen frem i det hele tatt. Det ville selvsagt gjort det i en plansak, men det sitter ikke helt i ryggmargen ennå.

Vi ønsker at man skal være tydelig på hva videre arbeid med temakartet skal basere seg på slik at forvaltningen får til en sammenhengende rød tråd. Et forslag til liste, som nok ikke er uttømmende_

- Behovsavklaring for nye kartlegginger og gjennomføring
- Viltkartlegging (2017)
- Friluftslivskartlegging (2016)
- Resultat av videre grønnstrukturplanlegging basert på føringer i miljødirektoratets veileder
- Innspill fra kommunedelplan for overvann
- Innspill strategi for byrom
- Avklaringer av oppfølgingsverktøy – tilsyn, arealregnskap etc.

FUGL

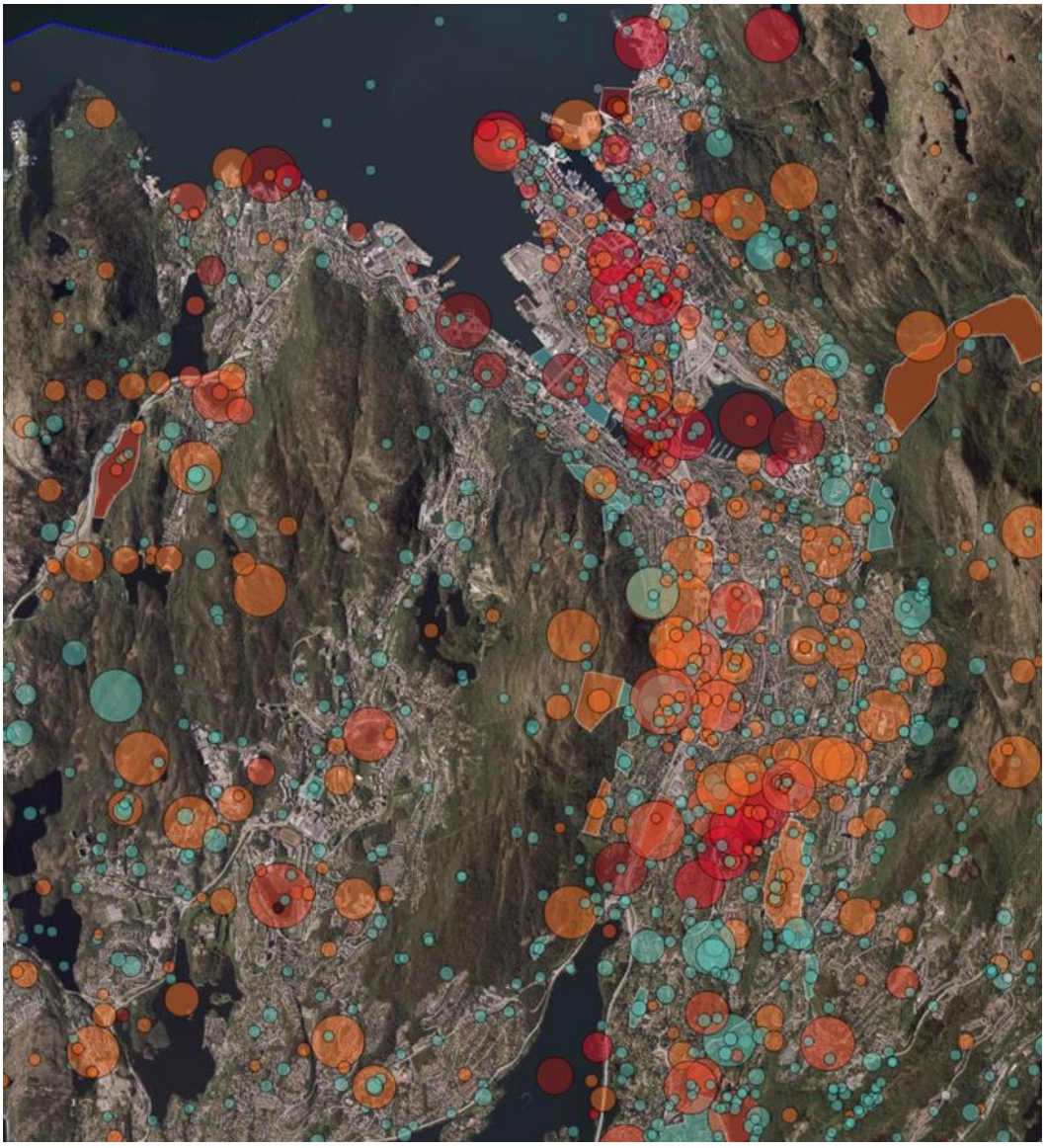
Bergen kommune har et særdeles rikt fugleliv, som har behov for trekkruter, hekkeplasser og områder for næringsøk. En fortetting som fjerner eksisterende grønnstrukturer skaper store utfordringer for et fugleliv som allerede er under sterkt press. En rekke arter har en vesentlig nedgang og ytterligere reduksjoner i habitat vil forsterke dette faktum. Et uttrekk fra Artsobservasjoner i perioden 2000 til 2017 viser at 265 fuglearter er registrert i Bergen kommune. Hele 55 arter er rødlistet. Se figur 2.

Norsk Ornitologisk Forening ved Bergen lokallag gjennomfører årlig vintertelling av vannfugl i Bergen og omegn. Det er identifisert 52 ulike lokaliteter som er viktig for næring og overlevelse gjennom vinteren og senere hekking for vannfugl. Det er avgjørende å ivareta og helst videreutvikle kantsoner rundt vannforekomster. Kantsonene gir vern og er en del av vannets økologiske funksjon for fugl. Bebyggelse tett mot kommunens vann er derfor ikke ønskelig. Følgende lokaliteter (vann) bør skjermes fra deponering, reguleringer og fortetting

Laksevåg; Gravdalsbukten/Nygårdsviken, Lyngbøvannet, Gravdalsvann, Alvøypollen, Kirkebukta
Fyllingsdalen; Lynghaugtjern, Ortuvatn, Sælenvatn, Straume bro utsiden
Ytrebygda; Fleslandsområdet sjø, Skranevannet, Birkelandsvatn, Håvardstunvannet, Mildevatn, Grimseidpollen, Grimseidvatn, Skeievatn
Fana; Stendavatn, Fanahammeren sjø, Klokkarvatn m/Fanaelven, Hamretjern, Kalandsvatn, Apeltunvatn, Nordåsvannet, Skjoldabukten, Nordåsvannet, Hopsbukten, Hopsvatn, Grimenvatn, Søilenvatn, Myrdalsvatn, Myravatn, Birkelandsvannet, Dyngelandstjernet, Lille Nesttunvatn, Store Nesttunvatn
Årstad; Kristianborgvatn, Solheimsvatn, Tveitevann

Bergenhus; Store Lungegårdsvann, Lille Lungegårdsvann, Nygårdsparken, Solheimsviken
Arna; Søilenvatn, Haukelandsvatn, Arnavågen, Gaupåsvatn, Kalsåsvatn Storavatn & Litlavatn
Åsane; Eidsvågbukta, Jordalsvatn, Daleelva, Flatevad, Liavatn, Haukåsvatn

Overvåking og telling av vannfugl identifiserer kun områder som er viktige for fugl som er avhengig av vann og sjø. Tilsvarende områder kan også identifiseres for øvrige familier i artsgruppen fugler, men det krever ytterligere kartlegginger og dette arbeidet må inngå i det videre arbeidet med temakartet for blågrønne strukturer.

Figur 2 - Plottene viser rapporterte funn av fugl. De røde sirklene representerer rødliste arter. Fra Artskart 2.0 i perioden 2010 til 2017

Det er er overlappende kriterier for grønnstrukturer – landskapsøkologiske prinsipp sier at avstand mellom grøntstrukturer er viktig. Jo mindre avstand jo bedre – generell anbefaling er at avstander mellom områder ikke bør overgå 500 m for å sikre fuglearters bruk av byggesonen. Det er samme avstand som ofte brukes som maksimal avstand til friluftslivsområder. Men med en aldrende befolkning – og uttalte nasjonale målsetninger om at eldre skal bo hjemme så lenge som mulig – vil det være enda større krav til tilgjengelighet for turveier og friluftlivsområder. Selv 500 meter kan være en barriere som reduserer aktiviteten både for gamle, barn og personer med funksjonsnedsettelse.

Det er spilt inn tidlig av organisasjonene at kommunen burde lagt inn den kommunale kartleggingen av friluftslivsområder som et eget kartlag i kartfortellingen til KPA 2016/temakart for sammenhengende blågrønne strukturer. Kommunen viser til at uregulert areal verdisatt til svært viktig (A) og lekeplasser i kommunalt eie er sonert til Grøntstruktur i høringsutkastet. FNF Hordaland støtter dette, men savner at etaten/kommunen gjør resultatene mer tilgjengelig.

- Hvor mange A-områder (antall og areal) er inkludert som grøntstruktur i høringsutkastet?
- Hvordan er kartleggingen ivaretatt i KPA ellers og i temakartet for sammenhengende blågrønne strukturer?
- I hvilken grad har endringer bygget på viltrapport eller friluftslivskartleggingen bidratt til bedre sammenheng i den blågrønne strukturen i plankartet?

Kanskje det største visuelle aberet med temakartet er at hovedårsaken til fragmentering ikke er inkludert i kartet. Samferdsel. Tall fra SSB fra 2017 viser at på landsbasis utgjør vegareal 38% av bebygd areal.[4] Figur 3. som også er hentet fra SSB og viser arealbruk per fylke viser at vegarealbruken er betydelig også i Hordaland. Når man fjerner vegene står man igjen med et pent kart i duse jordfarger som maskerer mer enn det informerer på et overordnet nivå. Lokalt er det også vanskelig å orientere seg i kartet siden det er få bygg eller som sagt veger å forholde seg til.

Forumet er gjennomgående positiv til grepet med et slikt temakart, men savner at arbeidet ikke synes å ha en rød tråd og er gjennomført raskt på tross av at dette var en bestilling som har lagt i forvaltningen siden grøntplanen ble vedtatt. Temakartet var heller ikke eksplisitt behandlet i Viltrapporten som ble oppdatert og ferdigstilt i løpet av 2017. Selv ikke under kapittel 9 handlingsplan for kartlegging av vilt og praktiske vilttiltak forenes ambisjonene med målsetningen i arealdelen.

SENTRALE FØRINGER

Det er sentralt i arbeidet med areal knyttet opp mot naturmangfold, spesielt i byer at nettverket av grøntområder henger sammen både i innhold, distribusjon og formål. Det foreligger også konkrete føringer på dette fra sentralt hold.

«Regjeringen vil også vurdere om verneområdene framstår som robuste med tanke på framtidige klimaendringer. Regjeringen vil også vurdere om tilnærmingen med økologiske nettverk, slik det

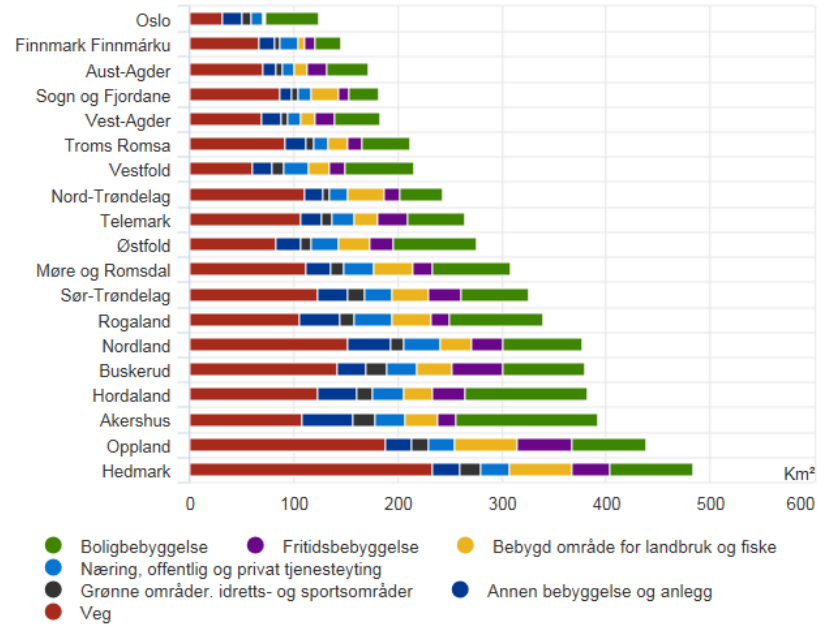
[4] SSB – Skog og fjell og vidde dominerer - https://www.ssb.no/natur-og-miljo/artikler-og-publikasjoner/skog-fjell-og-vidde-dominerer

følger av arbeidet under blant annet Bernkonvensjonen og Ramsarkonvensjonen, kommer tilstrekkelig til uttrykk i norske bevaringsområder og sammenhengene mellom disse. Regjeringen mener det vil være ressurs- og kostnadseffektivt at et begrenset suppleringsvern for å dekke opp manglene i dagens verneområder, gjennomføres i fylkesvise prosesser.» Natur for livet kap. 7.2

Vi etterlyser som tidligere nevnt en vurdering av slike aspekter fra kommunen. Et annet konkret forslag er å vurdere Blågrønn faktor eller andre verktøy for plan- og byggesak for å sikre blågrønne kvaliteter i byggesak.

Vi har liten kompetanse på næringsutvikling, men ønsker likevel å peke på at næringsbebyggelse har et utvilsomt potensial for fortetting med begrensete sosiale implikasjoner og vi oppfordrer kommunen til å vurdere bestemmelser som oppmuntrer til fortetting og vurderer bestemmelser som sikrer arealeffektivitet i nye saker som eksempelvis et krav til at nye næringsbygg skal bygges med minst 2 etasjer (ref eksisterende bestemmelse til bygg i sentrumsonen).

Fig 3: **Arealbruk. Fylke. 2017**

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Rettet 4 juli 2017.

JORDBRUKSAREAL

Vi forstår det sånn at sittende Bystyret har klare intensjoner om å styrke jordvernet i kommunen og redusere nedbygging av jordbruksareal. Vi viser i dette punktet til BLÅE og FNF sin anmodning til Kommunal – og moderninseringsdepartementet om å vurdere planen opp mot nasjonal jordvernstrategi og nasjonale føringer på området.

«*Handlingsplanen for landbruk ble behandlet på det samme byrådsmøte 2. februar 2017 hvor byrådet*

anbefalte kommunedelplan for Birkeland, Liland, Ådland og Espeland. Handlingsplanen for landbruk har også noen klare retningslinjer «Omdisponering av landbruksareal til andre formål skal som grunnregel ikke skje, da jord er en ikke-fornybar ressurs. Det er også viktig å opprettholde beitebruk med småfe for å hindre gjengroing og ta vare på biologisk mangfold.» Landbruksplanen har også klare formeninger om hva som må gjøres i forbindelse med rullering av KPA «[da] må landbruksarealene kartlegges, og de sammenhengende, gode og ennå urørte landbruksarealene må gis et særlig og tydelig vern i planen.» I lys av disse kommunale føringene er det ikke spesielt overraskende at byrådet ønsket å innstille at Liland Nord skulle tilbakeføres til LNF område i byrådsmøte 26.1.2017. Da våknet Bergen næringsråd og andre kommersielle aktører og argumenterte for at forutsigbarhet i forholdet til næringslivet er viktigere enn ivaretakelse av matjord og kommunale, regionale og nasjonale retningslinjer.

Langvarige prosesser har demokratiske utfordringer fordi foregående aktiviteter gir grunnlaget for fremtidige avgjørelser og det kan ofte værebåde ett og to valg fra en prosess startertil den er i mål. Det blir likevel for enkelt når plan-og bygningsetaten svarer Landbruksetaten–«Ved planlegging av bybane langs planområdet har det nærmest vært tatt for gitt at nærområdene til de nye stoppene skal gis byggeformål. Det vil nå bli en feil bruk av bybaneinvesteringen hvis områdene nærmest stoppene ikke utvikles».

Et skifte av byråd som tydelig har signalisert en annen retning for byens utvikling må kunne endreplaner som ikke er vedtatt som skal påvirke byutviklingen. Byrådet i Bergen er jo også et flertallsbyråd.»

MASSEHÅNDTERING AV MATJORD

Landbruksetaten påpeker at BLÅE mangler massehåndtering av matjord som skal omdisponeres. Plan- og bygningsetatensvarer at jordressursene som skal omdisponeres er så store at det ikke finnes anvendelse for masseneinnenfor planområdet. Bortsett fra der den ligger, selvsagt. I så fall kunne man brukt rullering av kommuneplanens arealdel på finne andre områder, som vi vet er der, hvor vi kan ha arealkrevende industri i stedet for som kommunen legger opp til å benytte rulleringen til å vurdere passende areal for flytting av matjorden.» [5]

Forumet forutsetter da at gjennomgang er gjort av jordbruksareal og at da spesielt de sammenhengende, gode og ennå urørte får et spesielt vern. Kvaliteten til matjorden på Liland kan ikke komme som noen overraskelse på noen og den ble trukket frem i blant annet Grøntplan fra 1992 sammen med de andre landbruksområdene sør for Flyplassvegen som kjerneområdet for landbruk i Bergen. Forum for natur og friluftsliv håper kommunen som et minimum reduserer omfanget på utbyggingene på Liland og benytter anledningen i KPA til å avsette så mye som mulig til LNF.

TILSYN

Hvordan skal man få en utvikling sentrert rundt omtenksom fortetting drevet frem av utbyggere som først og fremst skal og må tilfredsstille krav om lønnsomhet? Svaret blir å synliggjøre kostnadene som

[5] Utdrag fra anmodning sendt fra FNF Hordaland til KMD 17.11.2017

Forum for natur og friluftsliv Hordaland
Tverrgt. 4-6, 5017 Bergen
55 33 58 19 / 40 49 70 74
hordaland@fnf-nett.no
www.fnf-nett.no/hordaland

natur og samfunn ofte sitter igjen med. Dersom vi har klare kart og bestemmelser som kommunene overholder vil det danne basis for et nytt regnestykket. Eksempelvis dersom forvaltningen følger opp bestemmelsen **§32 – 32.1 Generelt om vannforekomster 4. Elver og bekker skal ikke lukkes** – så er det en gunstig avklaring for alle parter. Ingen grunn til og hverken lobbe eller jobbe for dispensasjon – utbyggere vil da helle kunne bruke tid på alternative løsninger innenfor lokasjonen eller se etter ny lokasjon. Et annet element som må på plass for å sikre at slike kostnader blir internalisert er tilstrekkelig tilsyn under bygging og ved ferdigstilling. Det er ofte kompliserte forhold ved en utbygging – flere ledd i verdikjeden med underentreprenører, utstrakte språkutfordringer og noen ganger har man gjerne i utgangspunktet flotte planer hvor miljøhensyn er ivaretatt, men samtidig en fremdriftsplan som tilnærmet umuliggjør hensyn utover ferdigstilling. Det er mulig å ha to tanker i hodet samtidig, men det viser seg ofte å være vanskelig.

Det er en nær universal ambisjon for entreprenører/utbyggere å få institusjonalisert HMS-arbeidet. HMS-ansvaret skal inn i linjen. Dette er en flott ambisjon, men selv blant norske aktører som generelt er gode på helse og sikkerhet er det ting som tyder på at miljøhensyn fremdeles ivaretas i for stor grad av en ytre miljøkoordinator. Noen ganger er det langt fra gravemaskinføreren til miljøkoordinatoren.

Bilder tatt 28.10.2017 restene av Stemmebekken etter utbyggingene på Kokstad Vest. Dette er ikke slik man skal drive utbygginger i dag. Det må være mulig å til bedre løsninger i denne saken, men muligens ikke uten at planert område hadde blitt redusert. Viktige naturelementer som eksempelvis vassdrag må sette premissene for hvor og hvordan vi bygger byen vår. Ikke minst må de gode intensjonene fra bestemmelsene følges opp i forvaltningen og av utbygger. FOTO: FNF Koordinator

Konkluderende merknad
Temakartet må videreutvikles – men allerede fra denne rulleringen av KPA må bestemmelser ivareta eksisterende og fremtidige sammenhenger. Dersom slike sammenhenger svekkes må det være mekanismer som sikrer at erstatningsareal med tilsvarende funksjon og konnektivitet i forhold til det økologiske nettverket sikres. Forbudssoner langs vassdrag må baseres på kartlegging av verdier og funksjon. At man lykkes vurderes som en forutsetning for å sikre restene av biologisk mangfold i kommunen gjennom ivaretakelse av funksjonelle grønnstrukturer.

Ørjan Sælensminde
Koordinator Forum for natur og friluftsliv Hordaland

ELEKTRONISK KOPI
Hordaland Fylkeskommune
Fylkesmannnen i Hordaland